PROVOCĂRI ALE INTERCULTURALITĂȚII PENTRU EDUCAȚIA NONFORMALĂ

Viorica GORAȘ-POSTICĂ,
dr. hab. în științe pedagogice, prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCHID ID: 0000-0001-9096-621X

Rezumat: *Studiul abordează de manieră teoretic-aplicativă esențializată problematica actuală a interculturalității, în general și ale educației interculturale (EIC), în mod particular. Extinderea și fortificarea acestor aspecte în domeniul educației nonformale/învățământului extrașcolar nu este doar o cerință imanentă a mediilor multiculturale, ci și un imperativ pentru fiecare individ, cu diverse nevoi, așteptări și nivel de dezvoltare a competenței interculturale. Se accentuează faptul că oferta educațională formală cu privire la EIC în Republica Moldova este foarte generoasă, dar imposibil de cuprins și de acoperit golurile existente, de aceea educația non-formală ar putea contribui enorm prin sporirea funcționalității practicilor de succes și reducerea acțiunilor artistice, ”folclorizante” nesemnificative, în multe cazuri, pentru a învăța elevii să soluționeze situațiile de problemă, cauzate de diversitatea lumii contemporane.*

Cuvinte-cheie: *„noile educații”, interculturalitate, competență interculturală, pedagogia diversității, educație nonformală, mediu și leadership incluziv.*

CHALLENGES OF INTERCULTURALITY FOR NONFORMAL EDUCATION

Abstract: *The study approaches the current issue of interculturality, in general and of intercultural education (ICE), in particular, in an essentialized theoretical-applicative manner. Extending and strengthening these aspects in the field of non-formal education/out-of-school education is not only an immanent requirement of multicultural environments, but also an imperative for each individual, with various needs, expectations and level of development of intercultural competence. It is emphasized that the formal educational offer regarding ICE in the Republic is very generous, but impossible to contain and cover the existing gaps, therefore non-formal education could contribute enormously by increasing the functionality of successful practices and reducing artistic, "folklorizing" actions ” insignificant, in many cases, to teach students to solve problem situations, caused by the diversity of the contemporary world.*

Keywords: *"new educations", interculturality, intercultural competence, pedagogy of diversity, non-formal education, environment and inclusive leadership.*

Introducere

Interculturalitatea și, implicit, educația interculturală, au devenit prezențe semnificative în contextul socio-educațional, la nivel național și global. Factorii multipli care au favorizat globalizarea la început de mileniu 3 se multiplică și se diversifică, iar educația la toate nivelele urmează să răspundă în mod prompt și adecvat provocărilor cu care se confruntă actorii din domeniu. Soluții unice la problematica diversității lumii contemporane nu pot exista, dar parametri legali, teoretici, bunele practici și recomandările acționale devin tot mai numeroase și posibil de adaptat/valorificat la medii locale specifice.

Politicile internaționale la capitolul dat au evoluat foarte mult și au răspuns cu profesionalism și responsabilitate la conflictele din spațiile multiculturale din diverse colțuri ale planetei. Nici politicile și practicile naționale nu au rămas mult în urmă, ratificându-se principalele documente și convenții internaționale și elaborându-se strategii locale multiple. Toate acestea însă nu au putut contribui la aplanarea/soluționarea conflictelor cauzate de diversitatea politică, socială, religioasă, etno-lingvistică etc. și eludarea războaielor și a catastrofelor umanitare.

Respectiv, din partea profesioniștilor în domeniul educațional, se așteaptă în continuare demersuri pedagogice extinse și aprofundate pe toate dimensiunile tradiționale ale educației (intelectuală, morală, estetică, tehnologică, fizică, religioasă și sexuală), dar și în domeniul „noilor educații”, „ca răspuns la problematica lumii contemporane” [21], la nivel formal, non-formal și informal. Astfel, învățământul public de ordin formal, abordează problemele enunțate anterior, atât prin discipline obligatorii, cât și opționale, prin teme și module distincte, dar și în mod infuzional, iar ofertele propuse de autoritățile oficiale și de sectorul asociativ prin proiectele numeroase, sprijinite inclusiv la nivel internațional, s-au dezvoltat enorm. Deoarece multe dintre inițiativele din proiecte, care au adus schimbări semnificative în dezvoltarea competenței interculturale și în comportamentul mai multor generații, fiind instituționalizate, nu au fost și nu sunt pe deplin valorificate, ne propunem să sensibilizăm factorii de decizie și practicienii din diferite instituții extrașcolare să „profite” de manieră pro-activă de multitudinea de materiale de EIC elaborate, pilotate și recomandate de ministerul de profil, spre utilizare în învățământul formal, valorificându-le în mod creativ, conform nevoilor contextuale.

Repere conceptuale

Prima apariție a termenului „educație interculturală” în Europa datează din 1983, când miniștrii europeni ai educației, la o conferință de la Berlin, într-o rezoluție pentru școlarizarea copiilor imigranți, au evidențiat dimensiunea interculturală a educației. Unul dintre mandatele educației interculturale este de a promova dialogul intercultural, adică dialogul „deschis și respectuos” și care are loc între indivizi sau grupuri „cu origini și moșteniri etnice, culturale, religioase și lingvistice diferite, pe baza înțelegerii reciproce și respect” (Consiliul Europei 2008). Astfel de medii și moșteniri formează iden-

tități culturale, care nu se limitează la cele etnice, religioase și lingvistice, deoarece cultura este un concept mai larg care include mai multe straturi, cum ar fi experiență, interes, orientare către lume, valori, dispoziții, sensibilități, limbi de comunicare și discursuri publice. Pe măsură ce identitățile culturale sunt multistratificate, la fel este și diversitatea culturală și, prin urmare, devine o provocare pentru educatori și cercetători să o abordeze. Pe baza mai multor cercetări se afirmă că „educația interculturală își propune să sublinieze natura dinamică a diversității culturale ca un amestec instabil de asemănare și alteritate” [19]. Această provocare se referă la conceptul dinamic al culturii în sine, ca fiind construită social și modelată și remodelată în mod continuu prin interacțiuni comunicative

Deoarece EIC face parte din pletora semantică a „noilor educații”, vom insista în mod sintetic asupra conceptului dat. Fiind lansat de UNESCO și devenind consacrat în uzul pedagogic românesc grație profesorului român G. Văideanu, acestea se referă la anumite dimensiuni noi, acoperite tangențial de laturile tradiționale ale educației și anume: *educație pentru mediu, sau educația ecologică; educație pentru schimbare și dezvoltare; educație pentru tehnologie și progres; educație pentru mass-media; educație pentru populație; educație pentru pace și cooperare; educație pentru democrație; educația sanitară modernă* [21]. Ulterior, Comisia Europeană a adoptat o serie de recomandări cu privire la promovarea în fiecare dintre statele-membre a unui învățământ, care cuprinde nu numai structural, dar și în curricula conținuturile educaționale, elementele conexe și cele care coincid. În acest context, compatibilitatea eficientă a sistemelor de învățământ ale statelor-membre ar duce la inițierea unor activități în fiecare țară, concepute pe baza realizării corelate a tuturor obiectivelor educaționale, desemnate prin termenul „noi educații” cu obiectivele educației naționale. Este vehiculat și recunoscut că termenul „noile educații” semnalează faptul că în a doua jumătate a secolului XX, au apărut probleme la scară planetară care cer și soluții oferite de sistemele de educație. Astfel, domeniul dat s-a extins prin: *educație economică; educație pentru familie; educație pentru toleranță; educație interculturală; educație pentru libertate, educație antidrog/antifumat/antialcoolism* etc. Constatăm, în acest sens, că axiologia educației la nivel de legi, teorii și conținuturi inclusiv se îmbogățește din ce în ce mai mult. În același timp, spațiul educației este ghidat de trecerea de la clasicul model pluridisciplinar la cel interdisciplinar. Prin urmare, s-ar putea afirma că „noile educații” reprezintă nu numai răspunsul dat prin politici educaționale la problemele cu care se confruntă lumea contemporană, dar sunt și o valoare importantă în unitatea cultural-spirituală a lumii moderne, aspect fundamental al procesului de globalizare [2, p.43]. În literatura de specialitate sunt menționate posibilitățile de abordare/implementare a „noilor educații” în planurile de studii: în cadrul de discipline școlare distincte: modulară, infuzională și transdisciplinară – toate aceste modalități sunt promovate de Curriculumul Național din R. Moldova, devenind destul de mult practicate, în mediul educațional, cu anumite excepții, lacune, bineînțeles.

Codul Educației al Republicii Moldova, include în articolul 6, pe lângă alte principii explicite în problematica dezbătută de noi, un articol crucial relativ la idealul educațional al școlii din Republica Moldova, care „constă în formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru *dialog intercultural* în contextul valorilor naționale și universale asumate” [5].

Pentru a înțelege mai profund aria semantică a EIC, este necesară și clarificarea dihotomiei *multiculturalitate versus interculturalitate*. Or, în contextul actual al globalizării, mediul nostru cultural suferă schimbări și devine din ce în ce mai divers, diversitatea culturală devenind o condiție esențială în societate, care trebuie dezvoltată și gestionată corespunzător, pentru a evita problemele de înțelegere și toleranță ce pot duce la probleme, precum discriminarea, xenofobia, stereotipurile ș.a. În principiu, nu există o cultură mai bună decât alta. Dimpotrivă, o cultură evoluează atunci când interacționează cu alte culturi care pot proveni din contexte lingvistice și socio-culturale diferite. Cu toate acestea, este important ca acest contact să aibă loc într-un mod respectuos, cu luarea în considerare a trăsăturilor specifice fiecărei culturi și aici intervine noțiunea generică de interculturalitate (cu accent pe interacțiunea constructivă, marcată de atitudini pozitive), care trebuie educate și promovate la nivel de sistem și proces socio-educațional [4].

În Republica Moldova, EIC s-a lansat masiv în domeniul educației formale, dar, cu toate succesele și inițiativele inovative din ultimul timp, conexiunea dintre educația formală și non-formală la capitolul EIC nu întotdeauna este vizibilă și funcțională, completarea reciprocă a acestora, conjugarea articulată a eforturilor, la nivel de politici și practici urmează a fi optimizată. Or, conform prevederilor MEC, caracteristica definitorie a educației non-formale este aceea că este un plus, o alternativă și/sau o completare a educației formale în cadrul procesului de învățare pe tot parcursul vieții a indivizilor, garantând dreptul de acces la educație pentru toți. Educația non-formală poate acoperi programe de EIC care contribuie la alfabetizarea și educația tuturor actorilor sociali [Cf. 14].Opțiunea noastră de bază și mesajul-cheie, pe care il transmitem și il argumentăm, constă în faptul că oferta amplă de discipline opționale din învățământul general, inclusiv cea recomandată de MEC, ar fi bine să fie extinsă și valorificată de educația nonformală și învățământul extrașcolar, or, acestea se pot realiza cu succes și în afara școlii, în instituții specializate sau prin alte activități diverse, ca modalitate de a dezvolta CIC, în colaborare cu alți copii și tineri, dar și cu adulții din comunitate. **Desfășurate** în grup sau individual, în instituții extrașcolare de stat și private (centre, palate, case de creație, cluburi de creație tehnico-științifice, centre ale tinerilor, școli sportive de agrement, școli de muzică etc.), prin activități educative specifice, de către cadrele pedagogice în colaborare cu familia, unitățile socio-culturale, mass-media, organizații de copii și tineret – EIC poate și trebuie să fie diversificată și dezvoltată nu doar prin activități artistice, „de

scenă”, ci și prin varii demersuri pedagogice funcționale și relevante, adaptate la nevoile și specificul grupului-țintă *aici* și *acum*.

Conform unei definiții comune *competența interculturală* (CIC) include un ansamblu de cunoștințe, abilități și atitudini, care se mobilizează pentru a soluționa diverse situații de problemă din mediile multiculturale. O sursă de referință, care merită să fie valorificată și în învățământul extrașcolar, prin abordarea multiaspectuală ale valențelor nonformale deosebite ale EIC este Auxiliarul didactic „Competența interculturală”. Aici se propun o diversitate largă de idei teoretice, dar mai mult aplicative, posibil de utilizat, începând cu grădinița și finalizând cu practicile pedagogice universitare. Or, „demersurile disciplinelor școlare includ resorturi interculturale polivalente” [8, p. 9].

Astfel, vom contribui la practicarea la scară largă a *pedagogiei diversității,* ca set de principii ce pune în valoare legătura naturală și inseparabilă dintre cultură și cogniție, recunoscând rolul critic pe care îl joacă cultura în procesul de predare-învățare. Profesorii incluzivi din punct de vedere cultural observă modelele comportamentale culturale ale copiilor, pentru a identifica competențele și abilitățile culturale individuale și de grup; și folosesc aceste cunoștințe pentru a-și ghida deciziile de predare. În concluzie, autorul conceptului evidențiat mai sus cere ca profesorii să ia în considerare importanța de a deveni conștienți de obiceiurile lor de gândire și îi încurajează să înceapă și să evolueze într-un educator competent din punct de vedere cultural [13] și intercultural (n.n.).

Or, *mediul multicultural incluziv*, constituit în grădiniță/școală, în clasă, în centre de educație nonformală/comunitare sau aula universitară poate avea succes numai atunci când toți copiii/elevii/studenții/adulții simt că fac cu adevărat, parte dintr-o comunitate. Acest lucru se poate produce prin discuții deschise și sincere despre diferențe, prin înțelegerea și respectarea oamenilor cu varii abilități și din toate mediile. Un mediu incluziv este unul în care toată lumea se simte apreciată. EIC contribuie foarte mult la optimizarea educației sociale, care „reflectă un proces de asimilare a modelelor culturale, a credințelor și, mai ales, a sistemului de valori sociale, de atașare la grupul social și de disciplinare integrativă a individului”[16, p.19]. Îndemnurile reiterate de promotorii stării de bine în școală și în viața cotidiană includ crearea unor medii calde și echilibrate de educație/dezvoltare, or aici „nu este doar un loc destinat predării, ci și spațiul în care aduci magia învățării” [8, p.171]. Iar această „magie” se poate simți, doar prin exploata-rea creativă și colaborativă a metodologiei educaționale incluzive.

Un alt concept mai recent, care favorizează pe larg EIC, este *leadershipul incluziv*, care apare ca o capacitate unică și critică, ajutând instituțiile să se adapteze la clienți, piețe, idei și talente diverse. Cercetările au constatat că *liderii incluzivi* împărtășesc un grup de trăsături specifice, precum: implicarea articulată ca angajament autentic față de diversitate, care provoacă status quo-ul; îi țin în vizor pe ceilalți și fac din diversitate și incluziune o prioritate personală; sunt modești în ceea ce privește capacitățile, recunosc greșelile și creează spațiu pentru contribuția altora; conștientizează părtinirea, neascunzând vulnerabilitățile personale, precum și defectele sistemului; lucrează din greu pentru

a asigura meritocrația; manifestă curiozitate față de ceilalți, care demonstrează o mentalitate deschisă și preocupare profundă față de alți; ascultă fără a judeca și caută, cu empatie, să-i înțeleagă pe cei din jur; au inteligența culturală: sunt atenți la culturile altora și se adaptează după cum este necesar; colaborează eficient; îi împuternicesc pe ceilalți, acordă atenție diversității de gândire și siguranței psihologice, concentrându-se pe coeziunea echipei [Cf.3]. Am insistat *in extenso* asupra semnificațiilor leadership-ului incluziv, deoarece suntem încă în proces de edificare și aplicare a acestuia. Căci crearea *societății incluzive, cu cetățeni responsabili și promotori ai păcii și toleranței,* este, în ultimă instanță finalitatea tuturor tipurilor și dimensiunilor educației, iar conjugarea eforturilor personale, instituționale și comunitare ar putea aduce plus-valoare de conștiință și comportament, de relaționare și coeziune socială vizibilă și motivantă a unor personalități cu competențe culturale și interculturale în acțiune.

Aspecte praxiologice. Un document reglator pentru ameliorarea continuă a practicilor educaționale incluzive este planul-cadru de învățământ , în general, noi însă ne vom referi la cel curent, pentru anii 2023-2024, care propune o listă de discipline obligatorii ce valorifică EIC, în primul rând disciplinele socio-umanistice, dar și un șir de opționale [18]. Discutând cu mai multe cadre didactice din câteva raioane referitor la alegerea opționalelor, învățătoarele ne-au mărturisit că părinții optează mai multe pentru matematică distractivă, robotică, lectură, unde temele de EIC se abordează sporadic și tangențial, decât pentru obiecte opționale specifice de EIC, precum sunt cele analizate de noi. Ca metodă de cercetare la capitolul dat am folosit, pe lângă analiza actelor normative curente și a paginilor web cu bune practici recunoscute la nivel național, inclusiv studiul de caz referitor la experiențele unei organizații nonguvernamentale, cu 25 de ani experiență în domeniul educațional – Centrul Educațional PRO DIDACTICA. Pe pagina web a Asociației în cauză veți găsi numeroase inițiative și surse de educație interculturală, cu discipline obligatorii și opționale, pentru actorii educației de la toate nivelurile. Ca rezultat al proiectelor, profesorii, elevii, studenții și alți actori ai educației pot folosi o listă impresionantă de auxiliare didactice la temă, unele disponibile pe hârtie în bibliotecile școlare, altele s-au publicat și în format on-line, pe adresa: https://prodidactica.md/biblioteca-pro-didactica-on-line/. Ne referim aici, în primul rând, la opționalele autorizate și recomandate de MEC, elaborate cu implicarea unor echipe performante de profesori școlari și universitari - https://prodidactica.md/curricula-optionale/. Toate curricula, însoțite de proiecte didactice și fișe de lucru pentru fiecare oră, le găsiți pe adresa de mai sus, fiind completate de un site cu materiale didactice (proiecte de lecții, scenarii, resurse audio și video), disponibile pe adresa - https://red.prodidactica.md/.

De exemplu, disciplina opțională pentru grădiniță și clasele primare, *Cultura bunei vecinătăți* (CBV) dispune de o concepție integratoare, adaptată și dezvoltată de o echipă de practicieni de la noi, în baza unei inițiative inovative a unui grup de autori din Ucraina, proveniți din Crimeea. Printre principalele rezultate calitative ale proiectelor

dedicate pilotării și ulterior, implementării la scară națională a disciplinei CBV, pe parcursul a peste 10 ani, menționăm: primul și unicul obiect de educație interculturală în planul cadru pentru clasele primare din R. Moldova; unica disciplină cu obiective și conținuturi similare predată în toată țara, inclusiv zona transnistreană, în limbile română și rusă; colaborare eficientă în predare-învățarea disciplinei cu Ministerul Educației și Cercetării și cu reprezentanții OLSDÎ; proiect credibil pentru diverși parteneri de dezvoltare, deschiși spre conectarea directă a educației interculturale cu educația pentru pace, pentru bună înțelegere și dezvoltare, pentru democrație etc. De asemenea disciplina dată este asigurată integral cu Curriculum, aprobat de Consiliul Național pentru Curriculum, cu Ghid metodologic, Caiete pentru elevi la fiecare clasă, în limbile română și rusă, cu multiple materiale didactice ajutătoare, inclusiv audio și video, disponibile digital, ca resurse educaționale deschise. [https://drive.google.com/drive/folders/ 1Q9nb4X6IySXXztqdog7 TWu9ObetLRx5] De aceeași manieră, sunt elaborate și celelalte discipline opționale, posibil de extrapolat și de adaptat la educația nonformală: *Educație pentru toleranță; Educație pentru dezvoltarea comunității; Integrare europeană pentru tine; Educație pentru echitate de gen și șanse egale; Să ne cunoaștem mai bine (educație interculturală prin intermediul literaturii etniilor conlocuitoare în R. Moldova (română, ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară); Educație interculturală; Management intercultural* ș.a.

Dezvoltarea competenței interculturale în învățământul superior s-a realizat de către CE PRO DIDACTICA în parteneriat cu 6 universități cu profil pedagogic pe parcursul a 6 ani (2018-2023), prin proiectul sprijinit de Fundația pentru copii „Pestalozzi” din Elveția - https://eic.prodidactica.md/. Rezoluția Conferinței de bilanț a fazei a doua a proiectului subliniază următoarele rezultate principale, care ar putea să motiveze factorii de decizie din educația extrașcolară să desfășoare mai multe activități de EIC și să implice tinerii specialiști, dar și să fortifice parteneriatele cu instituțiile de învățământ superior. Trecem în revistă rezultatele calitative mai relevante; predarea disciplinei de EIC la nivel universitar pentru toate facultățile cu profil pedagogic, în baza rezultatelor primei faze a proiectului (Ordin MEC nr.1198 din 02.11.2020); formarea cadrelor manageriale și didactice pentru dezvoltarea complexă a competenței interculturale; elaborarea și editarea de curricula EIC, ghiduri metodologice, suporturi de curs și culegeri de instrumente de evaluare și monitorizare a competenței interculturale la copii, elevi și studenți, ca resurse valoroase la nivel instituțional și național; pilotarea curricula și a celorlalte piese curriculare, în vederea îmbunătățirii continue a conținutului curricular, dar și a dezvoltării CIC la actorii educaționali; îmbunătățirea demersurilor EIC în cadrul practicilor pedagogice, care a reflectat plenar angajamentul în oferirea unei educații de calitate; activitatea Centrelor de Resurse Didactice în EIC reprezintă o sursă vitală pentru practicieni, evidențiindu-se necesitatea extinderii și consolidării acestor centre; schimburile interculturale în orășelul copiilor Trogen din Elveția se relevă ca exemple de practici inovatoare de EIC pentru copii și adolescenți, apreciindu-se impactul lor pozitiv asu-

pra dezvoltării libere a personalității participanților, dar și asupra comunităților, în ansamblu; evaluarea competenței interculturale la studenți a scos în evidență succese, dar și dificultăți, provocări, care necesită atenție suplimentară și dezvoltare continuă [20].

Concluzii și perspective. Oferta educațională este complexă, precum am subliniat și am argumentat în cuprinsul studiului nostru, dar inițiativa extinderii și aprofundării EIC depinde pornește de la managerii, educatorii, părinții implicați și interesați de educația nonformală. În cadrul demersurilor educaționale extrașcolare este nevoie de foarte multă creativitate din partea educatorilor, iar îndemnul unor psihologi de talie internațională într-un bestseller: „Fiți serioși și jucăuși, practici și romantici, sensibili și puternici, visători și muncitori” [15, p. 236] este demn de toată atenția, fiindcă „avem nevoie de experiențe noi și neobișnuite pentru a gândi altfel” [Ibidem, p.122] Alegerea părinților și a copiilor în domeniul educației nonformale este definitorie; activitățile propuse urmează sa aibă un pronunțat caracter practic, iar beneficiarii își doresc să resimtă utilitatea achizițiilor dobândite. Existența unui mediu de învățare protector, diversificarea ofertelor și implicarea activă a subiecților în proces sporește atractivitatea centrelor specializate. Ceea ce este încă puțin valorificat, după noi, este colaborarea cu diverse centre de educație a adulților, parteneriatele funcționale cu acestea, precum se practică în diverse țări europene, inclusiv în Spania.

Bibliografie:

1. BACIU, S. SHAPIRO, S. Profesorul din tine. O călătorie conștientă spre starea de bine. Cluj-Napoca: Studio Impress Design. 2020. 314 p.ISBN 978-973-0-31640-2.
2. BĂLAN, M., STĂNESCU, M. The „new education” in the knowledge-based society. În: Realizarea de sine - adaptare și integrare socială. Volumul I, 2019, Conferința „Realizarea de sine - interpretări psihologice și educative”, Chișinău, 30 octombrie 2019, p. 45-46.
3. BOURKE, J., TITUS, A. The Key to Inclusive Leadership. Available: https://hbr.org/2020/03/the-key-to-inclusive-leadership. [Accessed: 9.01.2023]
4. BRICEÑO, G. V. Interculturality. Available: https://www.euston96.com/en / interculturality/#:~:text. [Accessed: 8.01.2024]
5. Codul Educației al Republicii Moldova (2014, actualizat: 2023. Disponibil: https://lege.md/act/codul_educatiei. [Accesat: 15.01.2024]
6. Cultura bunei vecinătăți. Disciplină opțională de educație interculturală pentru grădiniță și clasele I-IV. Disponibil: https://prodidactica.md/wp-content/uploads/ 2017 10/ Curriculum_CBV_RO.pdf. [Accesat: 14.01.2024]
7. GORAȘ-POSTICĂ, V.(coord.) Educație pentru toleranță. Chișinău: CE PRO DIDACTICA, 2005. 92 p. ISBN 9975-9850-3-3.Disponibil:https://prodidactica.md /wp-content/upload/2018/06/COEducatie-pentru-toleranta.pdf.[Accesat:14.01.24]
8. GORAȘ-POSTICĂ, V. Competența interculturală: funcționalitate conceptual-practică În: Competența interculturală. Auxiliar didactic. Chișinău: CE PRO DIDAC-

TICA, 2015. 172 p. ISBN 978-9975-3013-6-7. Disponibil: https:// prodidactica.md/wp-content/uploads/2017/07/Competenta _Interculturala.pdf. [Accesat: 14.01.2024]

9. GORAȘ-POSTICĂ, V. (coord.) Să ne cunoaștem mai bine. Educație interculturală prin intermediul literaturii etniilor conlocuitoare în R. Moldova (română, ucraineană, rusă, găgăuză și bulgară). Disponibil: https://prodidactica.md/wp-content/uploads /2018/06/COeducatie-alteritate-Ro.pdf. [Accesat: 9.01.2023]
10. GORAȘ-POSTICĂ, V. (coord.) Integrare europeană pentru tine, tinere. Disponibil: https://prodidactica.md/wp-content/uploads/2016/11/Integrare-European%C4% 83 - pentru-tine-Tinere.pdf. [Accesat: 15.01.2024]
11. GORAȘ-POSTICĂ, V. (coord.) Integrare europeană pentru tine. Disponibil: https://prodidactica.md/wp-content/uploads/2017/07/CO-Integrare-European% C4 %83-pentru-Tine.pdf. [Accesat: 15.01.2024]
12. HANDRABURA, L., GORAȘ-POSTICĂ, V. Educație pentru echitate de gen și șanse egale. Chișinău: CE PRO DIDACTICA, 2018.166 p. ISBN: 978-9975-4485-5-0.
13. HERNANDEZ, R. What Is Diversity Pedagogy? *Multicultural Education*, v16 n3 p11-17. Spr. 2009. Available: https://eric.ed.gov/?id=EJ847137#:~:text= Diversity %20Pedagogy%20Theory%20%.[Accessed 12.01.2024]
14. Învățământul extrașcolar. Disponibil: https://mecc.gov.md/ro/content/ invatamintul -extrascolar. [Accesat: 12.01.2024]
15. KAUFMAN, S. B., GREGOIRE. C. Făcut pentru creație. Descoperă misterele minților creative. București: Publica, 2016. 306 p. ISBN 978-606-722-201-2.
16. MOGÂLDEA, Iu. Mediul școlar ca factor al educației sociale în învățământul școlar. Rezumatul tezei de doctor în științele educației, Chișinău, 2024.
17. Nonformal education. Avalilable: https://uis.unesco.org/en/glossary-term/non-formal-education, Apud ISCED 2011, http://uis.unesco.org/sites/default/files/ documents/international-standard. [Accessed: 11.01.2024]
18. PLANUL-CADRU pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, anul de studii 2023-2024, Chișinău: Ministerul Educației și Cercetării. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_si_plan_cadru_2023-2024.pdf. Accesat:16.01.2024]
19. RAPANTA, CH.& TROVÃO, S. Intercultural Education for the Twenty-First Century: A Comparative Review of Research. Available: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-71778-0_2, p.9-10. [Accessed: 10.01.2023]
20. Rezoluția Conferinței de bilanț a proietului „Promovarea și dezboltarea EIC în formarea inițială a cadrelor didactice”. Disponibil:https://prodidactica.md/rezolutia-conferintei-de-bilant-a-proiectului-promovarea-si-dezvoltareaeducatiei-interculturale-in-formarea-initiala-a-cadrelor-didactice-faza-a-2-a/. [Accesat: 15.01. 2024]

Văideanu, G. Educația, la frontiera dintre milenii. București: Politica,1988. 326 p.